Pirkanmaan hyvinvointialue
PL 272, 33101 Tampere
taru.kuosmanen@pirha.fi
pirha.fi

Asiantuntijalausunto
28.11.2025

Asiantuntijalausunto koskien Valtionviraston tarkastusraporttia Nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut hyvinvointialueilla

Kommentit Valtionviraston tarkastusraportin suosituksiin

1.Tulisi varmistaa, että nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen palveluvalikoima on jatkossa alueellisesti nykyistä yhdenmukaisempi ja palveluihin pääsee terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain edellyttämällä tavalla.

Alueellinen yhdenmukaisuus edellyttää vahvempaa kansallista ohjausta ja yhteistyötä. Toisaalta on tärkeää tunnistaa myös alueiden erilaisia tarpeita, jotta tarvittavaa joustavuutta palveluiden järjestämisessä alueiden erityispiirteet huomioiden on olemassa. On syytä huomioida, että mielenterveys- ja päihdepalvelut ovat riippuvaisia myös muista tukitoimista ja palveluista sekä niiden yhdenmukaisuudesta (esim. sosiaalipalvelut ja koulun tukitoimet). Hoitoon pääsyn määräajoista on säädetty useissa eri lainsäädännöissä, joissa on lisäksi eriäviä ikärajoja. Tämä haastaa palveluiden järjestämistä.

Palveluiden asianmukaisen toiminnan ja niihin pääsyn edellytyksenä on, että palveluiden riittävästä resurssoinnista on huolehdittava pitkäjänteisesti kaikilla tasoilla. Perustason palveluita on vahvistettava riittävän resurssin lisäksi myös mm. selkeillä rakenteilla, osaamisen vahvistamisella sekä riittävällä erikoissairaanhoidon konsultaatiotuella. Lisäksi on syytä huomioida, että kaikkia vakavimpia häiriöitä, joilla on huonoin ennuste ja aiheuttavat merkittävän syrjäytymisriskin, ei voida ennaltaehkäistä ja niiden hoitoon on erikoissairaanhoidossa oltava riittävät resurssit.

Erityisesti perustason palveluiden lakisääteisiä tehtäviä ja velvoitteita on tarkasteltava myös suhteessa lisääntyneisiin yksilöllisiin tarpeisiin ja muuttuneeseen palvelutarpeeseen.

2.Tulisi varmistaa, että nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen ikärajat ovat jatkossa nykyistä yhdenmukaisemmat ja perustuvat terveydenhuollon palveluissa lääketieteelliseen näkemykseen nuoruusiästä.

Nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen valtakunnallisesti yhtenäisemmät ikärajat selkeyttäisivät palveluiden tilannetta, etenkin jos nuorta ollaan ohjaamassa palveluista tai hyvinvointialueelta toiselle.

Mikäli suuressa osassa hyvinvointialueita käytössä olevaa nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden ikärajaa (13–17-vuotiaat) haluttaisiin laajentaa, niin se edellyttäisivät merkittäviä muutoksia koko palveluverkkoon ja resurssointiin ja lisäksi pitäisi huomioida täysi-ikäistymiseen liittyvät muutokset.

Lääketieteellisen näkemyksen ohella keskeistä huomioida myös erityisesti kehityspsykologinen näkökulma niin ikärajojen kuin palveluiden sisällön määrittämisessä.

3. Tulisi varmistaa, että ostopalveluja käytettäessä huolehditaan hoidon jatkuvuudesta, palvelujen laadusta ja kustannusvaikuttavuudesta.

Ostopalveluiden soveltuvuus mielenterveys- ja päihdepalveluihin ei ole kovin hyvä verrattuna muihin sovellusaloihin. Poikkeuksena tästä ovat psykoterapiahankinnat, joissa jatkuvuus on yleensä turvatumpi ja laatu tasaisempaa. Palveluiden saatavuuden turvaamiseksi ostopalveluiden käyttäminen on kuitenkin toisinaan välttämätöntä (ostopalveluiden osuus on Pirkanmaalla ollut pieni).

Ostopalveluiden osalta kilpailutilanne voisi olla parempi, jolloin päästäisiin parempaan laatuun ja kustannusvaikuttavuuteen

4. Tulisi varmistaa, että hoidon jatkuvuudessa ei ole katkoksia ja että nuoret saavat tarvitsemansa palvelut siirryttäessä nuorten palveluista aikuisten palveluihin; siirryttäessä perustason ja erikoissairaanhoidon välillä; lastensuojelun sijaishuollossa sekä tilanteissa, joissa nuorella on samanaikainen päihde- ja mielenterveyden häiriö.

Pirkanmaalla osana nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittämistä on kiinnitetty erityistä huomiota siirtymiin sekä lasten palveluista nuorten palveluihin että nuorten palveluista

aikuisten palveluihin ja tähän liittyen pyritään löytämään uusia toimivia ratkaisuja. Haasteena ovat mm. edellä mainitut eri palveluiden erilaiset ikärajat.

Lastensuojeluyksiköiden kanssa yhteistyötä on tärkeää kehittää, erilaisen osaamisen turvin pyrittävä vahvistamaan sijoitetun nuoren turvallista arkiympäristöä hoidon ohella. Erityisesti olisi syytä kiinnittää huomiota erilaisiin laatustandardeihin.

Mielenterveys- ja päihdetyön integraatiota on lisättävä. Osaamista tulee lisätä erityisesti päihdehoidon osalta ja vaikuttavia päihdetyön menetelmiä ottaa käyttöön. Etenkin päihdehoidon osalta on ensisijaista varmistaa että nuoren arkiympäristö pystyy tarjoamaan nuorelle riittävän tuen päihteettömyyteen.

5. Tulisi kehittää lähetekäytäntöjä siten, että nuorisopsykiatrisesta erikoissairaanhoidosta palautettujen lähetteiden osuudet laskevat nykyisestä.

Pirkanmaalla palautettujen lähetteiden määrä on varsin vähäinen, mikä todennäköisesti kertoo kohtalaisen hyvin toimivista ohjauskäytännöistä ja perustason palveluiden toimivuudesta.

Palautettujen lähetteiden määrä ei kuitenkaan välttämättä kerro palveluiden toimivuudesta, koska palautetussa lähetteessä voidaan tarjota myös erikoissairaanhoidon konsultaatio ja ohjausta perustason toimijoille.

6. Tulisi kehittää tietojärjestelmiä ja kirjauskäytäntöjä siten, että myös nuorten perustason mielenterveys- ja päihdepalveluista (ml. opiskeluhuoltopalvelut) ja hoidon porrastuksen toteutumisesta saadaan riittävästi seurantatietoa palvelujen kehittämiseksi.

Pirkanmaalla perusterveydenhuollossa on vuoden 2025 aikana käyttöönotettu yhtenäinen potilastietojärjestelmä, uusi sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmä tulossa käyttöön alkuvuonna 2026. Erikoissairaanhoidon osalta siirtymä perusterveydenhuollon kanssa samaan järjestelmään toteutuu loppuvuodesta 2026. Tämä parantaa tiedonsaatavuutta ja laatua tulevina vuosina. Tämä edellyttää myös yksityiskohtaisia ja yhtenäisiä tilastointi- ja kirjaamisohjeita sekä riittävää kansallista ohjausta.

Luotettavan seurantatiedot kerääminen edellyttää, että tilastointi- ja kirjauskäytännöt ovat mahdollisimman yksinkertaisia ja selkeitä, eivätkä vie liikaa aikaa varsinaiselta asiakas-/potilastyöltä tai muuten kuormita työntekijöitä kohtuuttomasti.

7. Tulisi varmistaa, että hoitotakuuta tulkitaan ja seurataan hyvinvointialueilla yhdenmukaisesti

Erilaiset hoitotakuu- tai muut määräaikoja koskevat lainsäädännöt (ikäperuste, perustaso, erikoissairaanhoito, terapiatakuu, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki jne.) haastavat seurantaa ja palveluiden järjestämistä.

Tarvitaan kansallisellakin tasolla toimivat järjestelmät, jotta tiedot siirtyvät hyvinvointialueiden potilas- ja asiakastietojärjestelmistä asianmukaisesti ja laadukkaasti kansalliseen tietovarantoon.

Nuorten mielenterveyspalveluiden kehittäminen Pirkanmaalla

Pirkanmaan hyvinvointialueella on kiinnitetty huomiota tarkastusraportissa esiin nostettuihin ongelmakohtiin, minkä johdosta Pirkanmaalla käynnistettiin lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä mielenterveys- ja päihdepalveluiden selvitystyö ja laadittiin sen tuloksena kehittämisohjelma vuosille 2024-2026.

Selvitystyön tavoitteena oli muodostaa kokonaiskuva Pirkanmaan lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujärjestelmän nykytilasta ja laatia sen pohjalta kehittämisohjelma palveluihin pääsyn sekä niiden sujuvuuden ja selkeyden parantamiseksi.

Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluissa toteutettiin organisaatiouudistus 1.4.2025. Uudistuksen myötä erikoissairaanhoito keskitettiin yhden johdon alle ja perustasolle muodostettiin uusi yleislääkärijohtoinen lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden kokonaisuus.

Kehittämisohjelma sisältää viisi kehittämiskokonaisuutta, joiden alle on määritelty lukuisia toimenpiteitä.

1. *Hoidon porrastus on selkeä ja sujuva asiakkaiden ja henkilöstön näkökulmasta*

Työnjaon uudistamisella vähennetään päällekkäisyyksiä ja mahdollistetaan ennaltaehkäisy sekä oikea-aikainen tuen tarjoaminen lieviin mielenterveys- ja päihdeongelmiin neuvolassa ja kehitystä tukevissa palveluissa, opiskeluhuollossa sekä kasvatus- ja perheneuvonnassa. Hoidon porrastuksen tueksi otetaan käyttöön porrasteinen konsultaatiomalli ja sovitaan hoidon portailla siirtymisen käytännöt. Henkilöstön päihdetyön osaamista kehitetään ja varmistetaan,

että päihdepalveluita tarjotaan mielenterveyspalveluiden yhteydessä työntekijästä ja asuinkunnasta riippumatta.

2. *Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujärjestelmää johdetaan yhtenä kokonaisuutena*

Kokonaisuudessa yhdenmukaistetaan aiemmin kuntien järjestämisvastuulla olleita palveluita ja niiden prosesseja sekä tehdään perustason ja erikoissairaanhoidon välisestä yhteistyöstä sujuvaa organisaation eri tasoilla.

3. *Henkilöstön osaaminen, työhyvinvointi ja työviihtyvyys ovat hyvällä tasolla*

Henkilöstön saatavuus ja pysyvyys on tunnistettu merkittäväksi tekijäksi onnistuneen asiakaskokemuksen kannalta. Varmistetaan riittävän koulutuksen ja työnohjauksen toteutuminen muun muassa rakentamalla perustason ja erikoissairaanhoidon yhteinen sisäinen koulutusohjelma. Lisäksi edistetään työn ja muun elämän yhteensovittamista.

4. *Yhteistyö sujuu yhdyspinnoilla asiakaslähtöisesti*

Lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä lasten ja nuorten sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden välisiin palveluprosesseihin ja yhteistyön lisäämiseen on suunnattu useita eri toimenpiteitä. Selvitystyössä kiireellisimmiksi todetut yhdyspinnat on nostettu tämän kehittämisohjelman kohteiksi, ja niihin lukeutuvat muuan muassa aikuispsykiatria, erikoissairaanhoidon somatiikan palvelut ja avopalveluiden vastaanottotoiminta.

Sosiaali- ja terveyspalvelut ja niiden kehittäminen eivät ratkaise yksinään lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdeongelmien tuottamaa inhimillistä kärsimystä ja palvelutarpeen kasvua.

5. *Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdeongelmien ennaltaehkäisyä ja varhaista tukea toteutetaan yhteistyössä kunta- ja 3. sektorin toimijoiden kanssa*

Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdeongelmien ennaltaehkäisyä ja varhaista tukea toteutetaan yhteistyössä kunnan ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, aloitetaan suunnitelmallinen kehittämis- ja muutostyö lasten ja nuorten arkiympäristöissä. Vuosien 2024–2026 aikana kehittämiskokonaisuudessa keskitytään järjestöyhteistyön vakiinnuttamiseen, kouluissa ja oppilaitoksissa mielenterveys- ja päihdeoireisiin tarjottavan tuen ja psykoedukaation vahvistamiseen sekä neuropsykiatrisesti oireilevien varhaiseen tukeen eri ikäryhmissä.

Vaikka selvitystyö ja kehittämisohjelma kohdentuu pääosin Pirkanmaan hyvinvointialueen palvelutarjontaan, lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdeoireet liittyvät moniin yhteiskunnallisiin ilmiöihin sekä lasten ja nuorten arkisiin kasvu- ja kehitysympäristöihin. Tämän päivän tietoyhteiskunta ja työelämän hektisyys ovat luoneet myös uudenlaisia paineita. Koti, varhaiskasvatus, koulut ja oppilaitokset sekä vapaa-ajan toiminta ovat lapsille ja nuorille merkittäviä kasvuympäristöjä, joilla on keskeinen rooli mielenterveys- ja päihdeoireiden ennaltaehkäisyssä ja niistä toipumisessa.

Lapsuuteen ja nuoruuteen kuuluu keskeneräisyys, epäonnistumiset ja kielteisten tunteiden kokeminen, joille tulisi olla kasvuympäristöissä tilaa. Pelkästään yksi toimija ei pysty muuttaman lasten ja nuorten arkiympäristöjä, joissa psyykkinen kasvu ja kehitys tapahtuu. Tähän tarvitaan kansallista sekä kuntien ja vapaa-ajan toimijoiden yhteistä tahtotilaa tehdä arkiympäristöistä lasten ja nuorten mielenterveyden kannalta kestävämpiä

Lisätietoja:

Timo Holttinen

Vastuualuejohtaja, Nuorisopsykiatria

timo.holttinen@pirha.fi

Marja Nurmi-Vuorinen

Vastuualuejohtaja, Opiskeluhuolto sekä lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut

marja.nurmi-vuorinen@pirha.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
TARU TUULIA KUOSMANEN

taru.kuosmanen@pirha.fi
Suomi.fi 28.11.2025 klo 14.47.59 UTC+2
6b6a8874-da7c-49e3-825b-898b5ef29ec9
22ef0211-0f23-4a5d-a7b4-baac378f39f4-f59bd1fb6d6f